

# Забраць са звалкі воіна-вызваліцеля

(Заканчэнне.  
Пачатак на 1-й стар.)

— Яшчэ раз упэўнілася, што мы з калегамі на правільным шляху, калі ў абласной газеце летам з'явілася невялікая записка пра нашу ініцыятыву — расказвае Наталля Ільніцкая. — Адгукнулася шмат людзей. Мне званілі з Брэста і навакольных вёсак, дзякавалі ветэраны, прадстаўнікі арганізацый воінаў-афганцаў, іншых афіцэрскіх аб'яднанняў, ды і проста людзі, якія даю мяне ведаюць. У пільне з МЗС Беларусі гаворыцца: «Імкненне ўнесці ўклад у захаванне памяці аб подзвігу герояў, якія вызвалілі Еўропу ад фашызму, вартае высокай ацэнкі і павагі». Ды і простыя людзі старэйшага пакалення ў Польшчы, з якімі давялося абмяняцца думкамі, казалі, што не месца воіну-вызваліцелю на звалкі. У першыя дні снежня Наталля Емяльянаўна наведала тры рэгіёны Польшчы, сустракалася з прэзідэнтамі ваяводстваў. Ва ўсіх выпадках брэсцкая прадпрыемальніца атрымала вусную згоду.

Цяпер застаецца ажыццявіць шэраг фармальнасцяў. Як высветлілася, працэдура падрыхтоўкі даволі складаная. Трэба скласці шмат дакументаў, правесці ўзгадненні, якія дазваляць перавезці цераз мяжу даволі масіўны груз без перашкод. Напрыклад, каб мытня не паставіла пытаньняў аб вышце папашны, патрабуюцца дакументы, якія пацвердзяць, што манументы былі перададзены бязвыплатна. Так што брэсцкая руплівіца на ніве гісторыі ў лютым зноў збіраецца ў камандзіроўку ў Польшчу. Варта адзначыць і тое, што Наталля Ільніцкая пачала перамовы з дзяржаўнымі органамі некаторых рэгіёнаў Украіны. Там жа таксама пазбаўляюцца ад помнікаў савецкай эпохі. Яна гатовая забраць манументы, якія моцна не пацярпелі пры дэмантажы.

Думаю, варта колькі слоў сказаць асобна пра дэпутата абласнога Савета, вядомага ў Брэсце мецэната Ільніцкую.



Крыху больш за дваццаць гадоў таму яна, прадпрыемальнік-пачатковец, адкрыла рынак у брэсцкім мікра-раёне Кавалёва. Гандлёвыя рады паявіліся фактычна на пустцы, іх узвалі літаральна за шэсць месяцаў. Тады на новым рынку «Лагуна» было толькі 20 рабочых месцаў. Праз пятнаццаць гадоў іх ужо стала восемсот. Рынак паспяхова развіваўся як гандлёвае прадпрыемства, а таксама як грамадска-культурны цэнтр. Ужо стала звыклым для жыхароў мікра-раёна, што на ўсе святы тут праходзяць канцэрты, напярэдадні 1 верасня праводзяцца кірмашы школьных тавараў. Нават кандыдаты ў дэпутаты любяць размяшчаць свае пікеты па зборы подпісаў побач з галоўным уваходам на рынак. Не кажучы пра тое, што сам рынак карыстаецца папулярнасцю ў гараджан, і па пакупкі сюды едуць амаль з усіх раёнаў горада.

Паступова на рынак, дзе знаходзіцца рабочы кабінет Наталлі Ільніцкай, пацягнуліся аўтары розных грамадскіх ініцыятыў. Ну, напрыклад, ёсць у Брэсце прадстаўніцтва Руху падтрымкі флоту. Названы рух мае групу «Пошук», якая займаецца ўвекавечаннем памяці маракоў, ураджэнцаў Брэстчыны, якія загінулі ў перыяд з 1904—1905 гадоў да нашых дзён. Дык вось дзесяць гадоў работы «Пошук» прафінансавала ААТ «Лагуна». У выніку ўдалося ўстанавіць імёны многіх герояў Цусімы, іншых ваенных аперацый, дзе загінулі нашы маракі.

Цяпер ААТ «Лагуна» шэфствуе над дзвюма сем-

ямі ў Брэсце і адной сям'ёй у Маларыце, якія выходзяць дзяцей-інвалідаў, дапамагае савету ветэранаў і аддзяленню Саюза жанчын, апускае дзіцячы садок № 82, аказвае дапамогу шэрагу грамадскіх арганізацый. А колькі аднаразовых дабрачынных акцый праводзіць, пералічыць не атрымаецца і ў самой мецэнаткі, асабліва ў Маскоўскім раёне Брэста. Варта аддзелу адукацыі ці іншай установе правесці конкурс сачыненняў на патрыятычную тэму — і пераможцы будуць заахвачаны прызамі ад «Лагуны». Таму ні ў кога не ўзнікае сумненняў, што задуманае Наталля Ільніцкая абавязкова здзейсніць.

**Як высветлілася, працэдура падрыхтоўкі даволі складаная. Трэба скласці шмат дакументаў, правесці ўзгадненні, якія дазваляць перавезці цераз мяжу даволі масіўны груз без перашкод.**

Праўда, зараз у кіраўніка вялікага прадпрыемства надзвычай многа вытворчых клопатаў. «Лагуна» распачала маштабную будоўлю. Да 1000-годдзя Брэста плануецца ўзамен былога рынка ўзвесці крыты трохпавярховы гандлёвы цэнтр, дзе размесціцца гандлёвыя рады для харчовых і прамысловых тавараў, лабараторыя, склады, маразільныя камеры. Тут будзе ўтульнае кафе, рамеснікі атрымаюць магчымасць

прадаваць свае вырабы. А таксама ў новым будынку атрымае прапіску музей пад умоўнай назвай «Марак», экспанаты для якога збіраюцца шмат гадоў.

А вось новы музей помнікаў адкрыецца на тэрыторыі Брэсцкага раёна. Для такога музея патрэбны ўчастак зямлі. У пасёлку Мухавец ёсць яшчэ адна вытворчая база «Лагуны». Нядаўна там адкрылі гасцінічны комплекс з рэстаранам. Непадалёку размесціцца і экспазіцыя манументаў.

— Па перыметры ўжо пасадзілі 250 туй, — расказала Наталля Ільніцкая. — Музей абяцае стаць цікавым. Экскурсавод расказае гісторыю кожнага з манументаў. У іх ёсць альбо прататыпы, альбо падзеі, якія вартыя памяці.

Яшчэ «Лагуна» гатовая забраць помнікі, якія прыбралі з пастаментаў у сельскіх населеных пунктах нашай краіны. Напрыклад, у некаторых былых райцэнтрах, а цяпер пасёлках і вёсках, ужо няма помнікаў Леніну. А раней яны там былі абавязкова. Альбо многія калгасы некалі насілі імёны Дзяржынскага, Святлова, Кірава, Крупскай, іншых дзеячаў, і на цэнтральнай сядзібе стаялі бюсты згаданых асоб. Шэраг калгасаў былі расфарміраваны, далучаны да іншых гаспадарак, а каменныя выявы гэтых людзей, магчыма, пільца на складах альбо ў іншых падсобных памяшканнях. Наталля Ільніцкая будзе ўдзячная, калі ёй падкажуць адрасы такіх патэнцыйных экспанатаў будучага музея.

**Святлана ЯСКЕВІЧ.**



## ■ Кніжны свет

# ТРЫ З'ЯВЫ

Выданне новага збору твораў  
Янкі Брыля пачнецца сёлета

Пра гэты паведамліў дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» **Алесь Бадак**, падкрэсліўшы: «Зборы твораў — золатавалютны рэзерв нашай літаратуры». І сапраўды, для найбуйнейшага айчыннага выдавецтва падрыхтоўка збораў твораў пісьменнікаў-класікаў ХХ стагоддзя — адзін з галоўных і адметных кірункаў у працы: **цяпер ажыццяўляюцца выданні Уладзіміра Караткевіча, Івана Навуменкі, Янкі Брыля.**

Гэты кірунак падмацаваны і чытацкай цікавасцю: людзі, якія сочаць за выданнямі збораў, яшчэ да выхаду чарговага тома пісьменніка цікавіцца, калі чакаць выхаду чарговага.

— Лепшага помніка пісьменніку, чым збор твораў, няма, — адзначыў **галоўны навуковы супрацоўнік Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Сцяпан ЛАЎШУК**, які рупіўся аб захаванні памяці пра свайго земляка Івана Навуменку.

Выданне збору твораў народнага пісьменніка Беларусі Івана Навуменкі пачалі летам 2008 года. Звярнуліся да сям'і пісьменніка, дзе захоўваўся архіў.

— Увесь свой архіў мой бацька неабачліва звёз у гараж Акадэміі навук, дзе ён захоўваўся ў не лепшых умовах і адсырэў. Архіў аператыўна за свой кошт адрэстаўраваў мой брат Павел, — растлумачыла старэйшая дачка пісьменніка Валерыя. — Бацька быў сціплы чалавек, хоць і вельмі відны, таму што высокі. Але найлепшы помнік чалавеку, на мой погляд, — яго дзеці. Мы ў спадчыну ад бацькі ўзялі беларускую мову, іншай мовы ў нашай сям'і доўга не было.

Недаўна завершана праца над выданнем апошняга, 10-га, тома збору твораў Івана Навуменкі, у які ўвайшлі вершы, драматургічныя творы, пісьмы, інтэрв'ю, выступленні, літаратуразнаўчыя артыкулы.

Вялікай чытацкай увагай адзначаны і выхад кожнай новай кнігі з 25-томнага выдання Уладзіміра Караткевіча: ужо ўбачыў свет 16-ы том збору аднаго з самых папулярных пісьменнікаў Беларусі.

— У гэты том увайшлі сцэнарыі дакументальных і мастацкіх фільмаў, лібрэта, створаныя Караткевічам, — расказаў кандыдат філалагічных навук дацэнт кафедры гісторыі беларускай літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Анатоль Верабей. — Збор твораў у 25 тамах асаблівае выданне: акадэмічнага тыпу, але разлічанае на масавага чытача. У аснову выдання пакладзены жанрава-храналагічныя прыцыпы. У яго ўключаны творы, якія пры жыцці пісьменніка не друкаваліся, пераклады. Творы, якія вядомыя як раманы «Нельга забыць», вярнулі першасную назву «Леаніды не вернуцца да зямлі». Для публікацыі рамана «Каласы пад сярпом тваім» за аснову ўзялі тэкст машынапісу з аўтарскімі праўкамі. У зборы твораў выкарыстоўваюцца матэрыялы з прыватных архіваў, якія захоўваюцца сябры Караткевіча з розных краін. Адзін з тамоў будзе прысвечаны малюнкам Уладзіміра Караткевіча. Адметнае выданне і тым, што ў дадатак да кнігі рыхтуюцца два кампакт-дыскі: вершы і песні ў выкананні самога Караткевіча (у яго былі цудоўныя сляхі і голас) і яго выступленні па радыё.

Сёлета выдавецтва распачынае яшчэ адзін вялікі праект — збор твораў Янкі Брыля. Пры жыцці народнага пісьменніка Беларусі выйшлі тры зборы твораў, у падрыхтоўцы якіх ён удзельнічаў сам. Але яны не былі навукова каментаванымі выданнямі ў адрозненне ад таго, што пачнецца цяпер згодна з апошняй воляй творцы.

— Янка Брыль пакінуў літаратурнае завяшчанне, што наогул унікальная з'ява ў сусветнай літаратуры, — адзначыла загадчыца аддзела выданняў і тэксталагіі Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Алена Васілевіч. — Яно будзе змешчана ў першым томе і пакажа, што ўсю канцэпцыю свайго збору твораў Янка Брыль прадумаў сам, што прасіў друкаваць ці не друкаваць некаторыя творы.

Першыя дзве кнігі з 10-томнага выдання пабачаць свет ужо ў 2018 годзе.

Усе гэтыя выданні максімальна поўна змяшчаюць творчую спадчыну пісьменнікаў. Але на думку кіраўніцтва выдавецтва «Мастацкая літаратура», яны яшчэ фіксуюць багацце беларускай мовы, уводзяць у яе свет і з'яўляюцца выдатнай моўнай крыніцай для нашых сучаснікаў. Ці зразумеем, якая цудоўная мова Навуменкі, Караткевіча і Брыля?

**Ларыса ЦІМОШЫК**

## ■ Ліст у рэдакцыю

# Музеефікацыя літаратурнай памяці як сродак выхавання

**Чытаючы «Звязду», радуся, з якой паслядоўнасцю газета вядзе тэму стварэння музея Алеся Адамовіча ў Глушы Бабруйскага раёна. Шкада, зразумела, што многія публікацыі пакуль што не дапамаглі дасягнуць канчатковага плёну. Як мне асабіста падаецца, дарэмна гэтую тэму ігнаруюць у Бабруйску. Так, у годзе, гарвыканкаме. Бо новы музей мог бы стаць істотным гісторыка-культурным пунктам у развіцці турыстычнага патэнцыялу Бабруйска і яго ваколіц.**

Але я зараз хацеў бы крыху звярнуць увагу на іншае. Зварот да тэмы адамовічаўскага музея прымушае пагаварыць увогуле пра музеефікацыю літаратурна-краязнаўчага характару. У нашай вялікай краіне не так ужо і шмат літаратурных музеяў. У большай ступені яны створаны на грамадскіх пачатках. У асноўным — у школах. Часам — у бібліятэках. Так, пісьменнікі такога маштабу, як Якуб Колас, Янка Купала, Уладзімір Караткевіч, Пятрусь Броўка, ушанаваныя. А вось шмат хто з іх папелінікаў, з тых, хто таксама, несумненна, варты музейнай памяці, засталіся па-за ўвагай. Узьць, напрыклад, Пухавіцкі край. Чаму ў школах раёна няма музеяў Міхаса Ча-

рота, Уладзіміра Хадзкі, Генадзя Кляўко, Пятра Рунца, Таісы Бондар, Захара Біралы, Макара Паслядовіча?..

Хіба не варты музея ўраджэнец Капыля — паэт, празаік, перакладчык Мікола Хведаровіч (1904—1981)? Праз яго лёс, лёс пісьменніка, які паспытаў у ГУЛАГу «сталінскага хлеба», можна паказаць і сацыяльна-палітычную гісторыю Беларусі, Савецкага Саюза. М. Хведаровіч — адзін з найбольш яркіх перакладчыкаў паэзіі народаў Савецкага Саюза ў 1930-я гады. І гэтая тэма магла б легчы ў канцэпцыю стварэння музея ў гонар пісьменніка ў адной са школ Капыля.

Параўнальна нядаўна пайшоў з жыцця паэт Алег Лойка. А ці ёсць музей у яго гонар у Слоніме — на малой радзіме пісьменніка?

Мяркую, што «Звяздзе» і ўвогуле нашаму беларускаму друку варта было б следзіць за ўвагай да тэмы музея А. Адамовіча ў Глушы разварушыць цяпельца музейнай літаратурна-краязнаўчай работы ў краіне. А цікаўных да беларускай літаратуры людзей яшчэ шмат. Рэалізацыя падобных ініцыятыў для іх, для выхавання грамадства і патрэбная.

**Мікола Птушкоўскі, г. Мінск**